

Iz dnevnika - I deo

I deo iz neobjavljenih dnevnika (1954-mart 1955)

Naivno je uobražavati da okolnosti stvaraju nitkove. To je gola metafizika situacije. To je moral od koga je napravljena mašina za mlevenje mesa. Ko je mogao da bude 'cinker'-doušnik Uprave, taj je to sigurno i bio. Ko je nogao da bude samoživ, taj je to i bio. Svi su bili ono što jesu, a ne ono što je od njih napravila osamljenost. Za naravi zatvor je samo jedno pijanstvo duha.

Život - to je avantura, a svaka avantura je nada koja se rađa.

Događaju

se sve pustolovine u životu jednom, dva puta ili bezbroj puta, zavisno od količine nomadskog duha koga nosimo u sebi i revolta koji nam je predat da ga umnožimo i rasejemo kao vetar polen bilja. jedna je napuštanje doma, a druga prvi korak u novi. Prva je strah od umiranja, druga nada. Prva nas izvodi iz ječerašnjice. a druga uspostavlja vezu sa sutrašnjicom. Obe insceniraju dramu memorije, jer predviđanje nije ništa drugo do memorija koja je prinuđena da gleda unapred. Ko to ne vidi ne može razumeti naviku duha da svoje znake ostavlja na predmetima i da ih prepoznaje kao tuđe.

Čovek se može plašiti pretnje. U tom slučaju on nema pred sobom sablast nego fakt, koji će biti. Neodređeni strah pokreće sve kosti na igru, i svu kožu, i sve dlake na koži, on je kao kod kuće u svakom predelu organizma i okrenut na sve strane, nakostrešen, unezveren, očajan što ne prepoznaje zlo koje mu se sprema. Taj strah zovu materom izdaje. Izdaja je zamena stvarne nade za njen privid.

Beznađe ili ravnodušnost – što je isto – vode do izdaje putem koji je mučniji od prvog, jer je kraći.

Tajna – to je tamnica osećanja.

Ima reči koje su kao krtice: slepe i žilave. One riju duboko.

Umetnost stvara poluljude. Ona brutalno razara jednu plemenitu zonu ljudskog duha, da bi od njenog praha sagradila fikciju. Jednu narcisoidnu laž. Platon je znao zašto u njegovoj Državi nije bilo nijedno prazno mesto za tu prokletu zabavu.

Nijedna idealna vrednost, pa čak ni osećanje privrženosti i ljubavi ne može se preuzeti od druge osobe. Izolacija na koju je osuđen čovek od svoje biološke do inteligentne definisanosti, potpuna je, hermetička i nesavladiva. Svako neposredno razumevanje je isključeno. Granice naše usamljenosti tamo su gde počinju tuđe. Preko tih granica nema komunikacija. Nesporazum je prirodan oblik odnosa među ljudima.

Neka grde ali neka se ne pokoravaju.

Narod koji podnosi tiraniju nije zaslužio slobodu. Ako je dobije, on će je ubrzo predati novom tiraninu.

Dobar građanin je onaj koji iznad svih vrednosti stavlja hleb. Opasan je onaj koji građanin koji na hleb misli samo kad je gladan.

Ljudi imaju jedno ime pre, a jedno posle revolucije: pre ga zovu „narodom“, a posle „ološem“.

Teško narodu o kome se vlada preterano brine.

Dužnost je najviše pravo mudraca.

Ropstvo je prirodan oblik slobode.

(Povodom knjige „Ispovest jednog deteta ovog veka“ A. de Musset) Osetljiva dušo!
Osetljiva i naivna dušo! Ti si se nadao da će stoleće koje dolazi imati vremena za svoje očeve, da će to stoleće priznati vas za očeve, a došlo je stoleće bez porekla, bez očeva:
Stoleće stranaca.

Čovek mora osetiti istoriju u sebi, da bi je stvarao izvan sebe.

Jednom pokrenuti duh, ne stvara svoje istorijske oblike iz nečeg drugog osim svojih intimnih stanja, ne iz gradiva koje prožima, nego iz impulsa koji ga prožima. Biljka koja raste samo iz svog semena, raste onoliko koliko joj dopušta njegova priroda. Kultura je analogna biljki. Ona traje koliko i moć prasemena. Duh je primoran da iscrpe svu energiju u oblicima koje stvara, pre nego što mu bude dopušteno da iščezne.

Život se, međutim, iscrpljuje u duhu i njegovoj svesti o sebi, a ne u istoriji. U svesti ljudi i njenoj istorijskoj slici iscrpljuju se „golemi (duhovni) tokovi“ (ne životni), REKE SVESTI, dok život, ili volju koju pogrešno pod njim podrazumevamo, prodire kroz srce materije, doduše i on po jednoj osobitoj, ali ne istorijskoj i ljudskoj logici, nego po inerciji. Njegov elan analogan je navici, elan svesti – volji.

Energija sačuvana u knjizi, izolovana na slici, zatvorena u jednoj melodiji, nastavlja se u revoltiranoj svesti. Tako svest prestaje da bude individualna, i postaje prasluka apsolutnog.

Umetnost, a osobito muzika, je jedna neprekidna priča o smrti. Ono što je san za duh – to je muzika za život. Smrt bačena unapred.

Biti fanatizovan ne mora uvek značiti zavisnost od spoljnog idola. Čovek može biti fanatizovan i vlastitom idejom.

Posle svakog rata dolazi po jedna izgubljena generacija, kao otrovno cveće sa šubrišta. Ona koja sledi je izgubljenija od one koja prethodi. U čemu je njen cilj? Da na svom revoltu odgaja nov rat.

Obdelavaj svoj vrt je korisna samoobmana. Najpre vrt nije nikad naš, nego mi tek zatičemo u njemu od drugih zasađene biljke koje moramo ili ne moramo da negujemo, u nemogućnosti pritom da razlikujemo ono što je posađeno našom rukom od onoga što je u nas posađeno.

Svet nije nikakvo pitanje. On je odgovor i mi svi odgovorimo ne ko zna koje pitanje.

Iz dnevnika - II deo

II deo iz neobjavljenih dnevnika Borislava Pekica (april 1955- maj 1955)

Ljubav je onaj savršeni oblik taštine, koji ume da je pobedi da bi joj iskusnije služio. Zato treba biti jednostavan kao Apolinerov cvrčak i „mokriti, mokriti kao cvrčci“.

Hrabrost nije u ljudima nego u trenucima. U trenucima je pustolovina, a u ljudima samo strah od trenutka.

Samo strpljivim i umešnim ponavljanjem čovek se urezuje u vreme.

U kojoj meri čovek odlučuje gde će obesiti svoj kaput ako ga na zidu dočekuje već zakucani ekser?

Apsurd je nerazrešiv. Čim se razreši on više nije apsurd, pa se ne sme reći ni da je postojao. Razrešiv apsurd je *contradictio in adjecto*.

Iskustva nemaju osobinu da se šire van događaja koji ih obrazuju. Njihove valencije su strogo ograničenije preuzetom sadržinom i stavljene pod kontrolu asocijativnih kopula, dakle nečeg već unapred statičnog, nečeg što se restaurira samo pod izvesnim, uvek jednakim uslovima.

Sklon sam da ne verujem u moć nad našim čulima. Pre verujem u snagu, tvoračku snagu – straha. Potreba da se odbranimo od sakrivenog neprijatelja, banalno rečeno, više oštri naše čulo vida i sluha, nego sklonost da uživamo u detaljima neke slike i nekoj tananoj orkestraciji.

Demokratski državnici imaju sklonost da budu u položaju onih slugu, čija dugogodišnja verna služba im daje pravo gospodstva nad gospodarima. Oni polaze od poređenja mase sa sujetnom ženom, te smatraju da je udvaranje, bez obaveze na brak, najefikasniji način da se postigne uspeh. Ako se jedna idealno aristokratska doktrina ne obazire na narod, jedna isto tako idealna, demokratska, računa sa njegovim manama. Njena humanost je nadasve uvredljiva, jer svesno utvrđuje slabosti koje je održavaju.

Nacionalna i lična, ideološka i socijalna homocentričnost, proglasila je banalnu sreću 'stomaka' i 'sačuvane kože' osnovnim geslom modernog ustava. Status quo je krilatica savremene civilizacije.

Bez saznanja poslednje istine, uzaludne su sve koje zamišljamo da joj slede. Pre nego što se odgovori na pitanje: kakva je uloga države u opstanku čovečanstva, treba raščistiti sa pitanjem – kakvu ulogu ima čovečanstvo sa stajališta večnosti. Svaki drugi put bio bi jalov.

Kukavice su nesrećne više puta u životu, hrabar čovek jednom zauvek.

Sportisti raspolazu, više nego drugi ljudi osećanjem mere. Oni neretko predvide momenat5 u kome se valja povući iz takmičenja. Umetnici recitiraju svoje stihove još na

samrtničkoj postelji, a državnici toljagama moraju biti opomenuti da je vreme smeni. Poli9tičarima nikad nije dosta ovacija, kao ni ljubavnicima poljubaca.

Ako pod realizmom podrazumevamo odsustvo ciljeva, osim onih koji su nam dostupni, onda je to jedno podljudsko orijentiranje. Credo qui absurdum je najuzvišeniji princip ljudskog duha i jedina garancija njegove pobjede. Napredovati ne znači gmizati od jednog do drugog duhovnog meridijana nego Kirkegorovski riziko, Prometejska pljačka tajne, samoubilački skok u neizvesnost, avantura apsurdna, kome svojim prisustvom pridajemo značenje.

Energija nije mirna i široka struja svetlosti koja prožima materiju, nego diskontinuiran niz bljesaka odvojenih tminom prikupljanja, sažimanja. Volja je manje zavisna od nas nego što mogu da pretpostave ljudi, koji je naziru u pokretima svojih udova. Ona nadolazi i iščezava nezavisno od naših obraćenja.

Zato život nije jedno celovito, koherentno življenje, nego smrt ispesecana munjama života. U jednom smislu volja zaostaje za životom, jer ne učestvuje u smeti, u drugom smislu ona ga prevazilazi, jer mu daje dvostrukost.

Vlade se otimaju o ljude koji pretpostavljaju da služe ne misleći, nego da misle ne služeći.

Režimi se ne drže na doktrinama, nego na činovnicima. Oni koji su se isticali preteranom revnošću u otporu prema jednoj vladi, ne smeju očekivati da budu nagrađeni od one koja joj sledi. Niko ne voli one koji se mnogo žrtvuju. Ti mnogo zahtevaju. Oni su skloni da budu čistunci, sitničari i da cepidlače. Njima nedostaje širina duha i politički smisao. Oni su dobri za obaranje režima, ali nepogodni za njegovo održavanje.

Ko nikad nije doživeo neku pustolovinu, u koju je kao svoj obol uneo sam život ili slobodu ili ljubav, nadu, poverenje, ma šta, taj nikad neće iskusiti lepotu ovog prokletog života. Ili su to osećanja kockara? Ako jesu, onda su nešto najuzvišenije, jer se većito ponavljaju, a nikad nisu ista.

Iz dnevnika III deo

Iz neobjavljenih dnevnika - IIIa deo (juli 1955)

Istorizam ne treba odbaciti. Dijalektičko tretiranje istorije takođe. Ono što je neodrživo jeste isključivo materijalistička dijalektika u posmatranju prošlosti.

Materijalizam je skolastička doktrina, bolje rečeno to je prividno uspeo spoj između dijalektike sofista, skolastike Svetih otaca i niskog standarda.

Prvi čovek postao je sa prvom maskom koju je stavio na svoje lice, da dočara demone i

umilostivi bogove. Ovu lošu naviku nije izgubio ni do danas. Ima političara koji prostu činjenicu pozorišnog porekla čoveka ne bi smeli da zaborave!

Izabrati – to zvuči ljudski.

Obratiti se svojoj unutrašnjosti za pomoć, znači suočiti se sa zabludama, koje bi htele da se ponove. Memorija liči na voćku s jeseni: umesto jednog, daje ona sto plodova. Rizik od iskustva ne sastoji se u primeni koja će slediti, nego u promeni koja je prethodila. Iskustvo je štivo koga nam preporučuje samoljublje. Izopačeno, neverno, sujetno, pošto nas je učinilo nesrećnicima, kad hoće da se ponovi, pravi nas budalama.

Jedna od najsvirepijih posledica poraza je migracija shvatanja. U njoj otkrivamo naknadne i nehotimične udare koje pobednik upućuje pobeđenom. Politička je pogreška što mi ne biramo oklop ekvivalentan neprijateljskom zrnju, nego njegovom vlastitom oklopu.

Primenjeno na istoriju to znači da se neprijatelj uselio u nas, pre nego što nas je osvojio. Daleko pre nego što nas je napao. Pre nego što je bio dat znak za uzbunu.

Zabluda filozofskih sistema je u metodološkoj potrebi (imanentna metoda svake filozofije) da se poslednja istina do koje valja doći uzima kao nužna pretpostavka od koje se polazi.

Ljubav je postojala i pre Novog zaveta. Bila je u vazduhu koga su disali mladi ratnici na Paladinu, a taj vazduh bio je i u Genzemanskom vrtu. Vazduh se nije promenio, ali je ljubav zapovedena. Pošto je prestala da bude ljudska, one je još manje uspela da postane božanska. Došli su ribari da je ukrase lošim razlozima. I oteli su joj jedini koji je imala: neposrednost koja je bezrazložna.

Ljubav je saglasnost stvarima. Ona je sastavljena iz divljenja i predavanja. Oduzmemo li

joj predavanje – ostaje ona jalova, lišimo je divljenja – postaće dužnost. Eto hrišćanske zablude. Harmonija je, međutim, stapanje. Ona ne trpi delove koji bi hteli da se istaknu. Ona niveliše. Ljubav takođe niveliše, jer je harmonija.

Čovek od duha oseti ponekad čežnju da se spolji sa suncem koje pada u reku, ili sa kamenim vrhom koji je strašno usamljen. On želi da uđe kao ton u simfoniju koja ga ispunjava divljenjem. On želi da bude akord Betovenove „Apasionate“.

Ljubav nije odnos, nije žica razapeta između dve stvari da bi se ispunilo proročanstvo. Ono je nešto između, jer nema ništa između čega bi ona imala da bude. Kada bi bila između – bila bi izvan. Ništa izvan ne postoji. Eto hrišćanske zablude. Dobronamerni ribari behu ponosni što su otkrili nešto što je bilo otkriveno još od kopitara. Nešto što je estetski uzvisivalo peranospore nad čovekom. Ukoliko ima više spajanja, ima i više ljubavi. Ljubav je najveća onda kada ono prestane, jer ona onda ispunjava svoj cilj koji je u harmoniji.

Treba se čuvati preterane omiljenosti. Ona daje pravo na nadu, a kako nijedna nada nije bila ispunjena, ona razočaranima daje dvostruko pravo na neprijateljstvo. Jedan izgubljeni pristalica je neuporedivo opasniji od prirodnog protivnika.

Pogreška socijalnih revolucionara je u tome što smatraju da revolucija mora prethoditi vaspitanju naroda. Trebalo bi da je obrnuto. No istorija ne dozvoljava odugovlačenja. Ona je sklona da prezre blage učitelje i da se divi onima koji su svirepi i snažni.

Organizacija komunističke vlasti je po svojoj unutrašnjoj strukturi izvorno aristokratska. Trebalo bi da mi ona odgovara. Međutim, pošto ona ne selekcioniše prema sposobnostima nego prema vernosti, ne prema spremnosti da se vlada nego prema spremnosti da se služi, valja je odbaciti. Aristokratski metod nije ovoj doktrini imanentan.

Svet nije nikakvo pitanje. On je odgovor i mi svi, mi smo odgovor na ko zna čije i koje pitanje.

Da bismo poštovali bogove potrebno je da volimo svet, koga su nam stvorili. Da bismo taj svet voleli, neophodno je da on bude lep. Da nam je vrlina, umesto u obliku kreposnih i dosadnih staraca bila predstavljena u vidu lepih žena, ljudi bi verovatno izgubili volju da budu poročni.

U svakom ciniku sahranjen je po jedan idealist. Pesimizam nije svojstven čoveku, kao ni životinji. On je stečen organ zaštite. On je više metod u svetu nego ideja o svetu – moralan po poreklu, i kada nije moralan po posledicama, on nije nikada spontano nitkovski. Pesimizam je onaj minimalni teg koga inteligencija stavlja na stranu egoizma, da bi ovaj održavao ravnotežu sa našom ropskom prirodom.

Ne priznavati da stvari imaju i svoju dobru stranu, znači samo odricati im uticaj na svet. Ne poricati je nego omalovažiti. Ne prevideti je, nego ne uzimati je oybiljno. Diveći se

nekoj statui, čovek će sačuvati samo nejasan i amorfan utisak njegove lepote, ali će tačno zapamtiti da li tome kipu nedostaje ruka ili nos.

Problemski žar, kako veli Viljem Džems, postoji u svima nama. Nije potrebno zapodenuti samo jednu filozofsku prepirku, pa da bi se on uočio. Pitanje je samo šta će ga razbuktati: sloboda volje ili ukrštene reči, polemika između dijalektičara i logičara ili skok cena, razmirice između doktrina ili ljubavnički sporovi.

Voleo bih da je interesovanje ljudi manje svstrano a više trajno, da njihov duh umesto što uživa u prostranstvu površine, roni u beskonačne slojeve dubine. Dodičući se više predmeta odjednom ili jedne za drugima, duh se opija snagom koju mu daje moć analogija.

Deo uvek obuhvata celinu. Samo je tako moguć jedan monizam. Ono što empiričari nikad neće razumeti jeste da beskonačnost implicira u sebi svaku moguću konačnost. I da je svaka od tih konačnosti jedna latentna beskonačnost. Limens je odrednica svega što postoji. Tako prestaje opasnost da beskraj ostane neobjašnjen samo zato što ne može biti efikasno zamišljen. Priznajem da su me uvek privlačile celine. To je zato što u nagonu za njima, vidim jednu sponu između uma i sveta.

Smrt je takođe jedna celina. Ona je lepa zato što je harmonična i zato što iz te celine ne strše delovi ni u kom smislu.

Moć celine nije u tome što vlada delovima od kojih je sastavljena, nego u tome što se podređuje kao deo - višim celinama. Reč 'sastavljena' ne sme biti shvaćena u običnom smislu, naime u smislu slaganja tonova u orkestraciju, pri čemu uvek, pod uslovom da imamo rafiniran sluh, možemo otkriti sastavne delove jedne melodije. Naprotiv ova reč ima biti shvaćena u smislu mešavine više boja koje ipak daju samo jednu novu.

Veliko prijateljstvo nije ništa drugo nego prurušena ljubav.

Od onih koji sa velikom revnošću služe jednoj vladi, sa velikom se sigurnošću može očekivati da će sa udvojenom služiti protivničkoj. Delom iz načela, a delom iz straha – jer pokajanje ne zahteva veći dokaz od krvi svojih prijatelja i dobročinitelja.

Pametna vlada ne plaši se zato onih koji su se protiv nje borili, jer oni moraju da se pokore, nego onih koji su se za nju borili, jer oni mogu i da odreknu poslušnost. Oni koji su se, međutim, preteranom revnošću isticali u borbi protiv jednog režima, ne smeju očekivati nagradu od svog sopstvenog, jer nijedan režim nema poverenja prema herojima i žrtvama. Možda zato, što oni žele da se ponove. Jednako kao što žele večite slugе.

Biti ciničan na svoj sopstveni račun – to je poslednje sredstvo samoljublja. Voli sebe onaj ko ume da vređa sebe.

Jedan dan koji izgubi revolucija je 100 izgubljenih godina budućnosti. (Dok su Versaljci ubijali Parižane, Komuna je donosila dekret o prosvetivanju žena.)

Dugotrajna opozicija je pogodna za mudrost, ali je štetna za narav.

Iz dnevnika - III b deo

IIIb deo iz neobjavljenih dnevnika Borislava Pekica (avgust 1955)

Večnost prođe dok se nešto ne dogodo, a kad se dogodi prođe čas.

O dobroj umetnosti se niak ne raspravlja. Ona se shvata ili ne shvata, dotakne ili promaši. A kada se dotakne i gde god se dotakne, tamo je njeno srce.

Kad se rađa čovek ne zna šta dobija. Kad umre ne zna šta gubi. U oba slučaja pred njim je i iza njega - neizvesnost.

Ko čini stvari iz dužnosti zaboravlja na najvišu – da voli to što čini.

Hrišćanstvo kao i komunizam zavere su protiv duha, njihovo poreklo je u buntu siromaha, a njihove nade okrenute budućnosti, njihove metode okrutne, a doktrine

mistične. Obe religije raspolažu sredstvima koja obezbeđuju moć: fanatizmom svojih sledbenika i birokratskom organizacijom. Obe imaju svoj pakao koji jeste i svoj, svoj raj koji će biti. Obe svoje bogove, proroke, jevanđeliste, apostole, pape, apostate, jeretike i autodafe. Obe svoje BIBLIJE.

I jedna i druga religija preti da popravi svet. Ono što je za prve Sudnji dan, za druge je Proleterska revolucija. Diktatura hrišćanstva nije nimalo zahvalnija od diktature proletarijata, ali pošto su krstaški ratovi prošli, a proletera imaju tek da slede, oprezan čovek opredeljuje se za prvo.

Strpljenje je izgovor za nemoć ili kukavičluk, što je još gore.

Vreme nije sadžano jedino u neposredno opisanom društvu nego i u duhu što ga ono stvara u sebi. Put umetničkog saznavanja je involutivan. Uostalom iznad jednog vremena postoje sva vremena. Nije li onda jedan dr Faust ili Hamlet ili Don Kihot više 'tipski' u večito ljudskom smislu nego svi ti Raskoljnikovi, Samgini, Kastorpi, pa čak i Roberti Jordani, Gregori Somsji, jer oni nisu ništa drugo nego zanečenje hamletovske, faustovske, don kihotske i odisejske ideje prevedene na jezik svog doba.

Superiorno odbacivanje časti kao neracionalnog osećanja, je svojstvo kojim se ponosi jedan građanin. Poslovne obaveze ne podležu jemstvu časti nego interesa. Čast je jedna staromodna zabava dokonih plemića, koju zaposleni buržoa ne sme da ima, a koja je nestala sa kadrilima Ramoa i kratkim pantalonama aristokrata.

Nema književnosti bez duhovnog revolta. Nema umetnosti bez političke opozicije vremenu.

Socijalistički realizam priznaje vrednost samo onoj umetnosti koja poseduje herojsko-bogougodni smisao. Legende o junacima otadžbinskog rata su u stvari hrišćanske legende o kamenovanju arhidakona Stefana, a sovjetski romani su prerusena žitija svetaca, njihove pesme crkvene pridike ili molitve Diktatoru. Čitava sovjetska muzika, koja je zvanično priznata kao umetnost, je samo pobožno pjenije u slavu socijalizma.

Iz dnevnika – IV deo

IV deo iz neobjavljenih dnevnika Borislava Pekica (septembar - oktobar 1955)

Uopšte uzev buržoazija nije nikad direktno, javno i ideološki bila vaspitavana kao klasa, koja valja da brani svoje klasne interese od proleterske revolucije, nego je to, da se on, kao i ustanove njegove države, treba od te revolucije braniti, svaki buržuj saznavao kao neku osobnu opasnost, ugroženost njegovih ličnih interesa.

Proletarijat raspolaže ekonomskim obrazloženim jedinstvom interesa u koje svaki radnik-komunista veruje jednako fanatično kao i rani hrišćani u iskupljenje. Individualizam, taj prokleti grobar građanske ere, mogao je tako u rušilačkoj meri da izgrize temelje demokratije, samo zbog zapuštenosti tog osećaja jedinstva.

Moglo bi se doduše prigovoriti da je nemoguće postići to jedinstvo tamo gde vlada privredna konkurencija, i da je prema tome klasna svest buržuja *contradictio in adjecto*. Međutim ovaj prigovor ne može da obesnaži činjenicu da se jedna klasna svest pre svega izražava u borbi protiv antagonističke klase, a tek zatim, i samo iz tog razloga, u saradnji pripadnika iste.

Za buržoaskog intelektualca koji živi u fetusu XIX veka, demokratija je samo sinonim političke slobode, a mnogo manje forma buržoaske vladavine.

Neprijatelj se može smaći, njegova ideologija zaboraviti. Prava opasnost svakoj organizaciji preti od nihilizma.

Aristokratska revolucija (kako je ja zamišljam) je penetratio pacifikus u najboljem slučaju. Ona je lagano prodiranje u državno-društvenu mašinu, osvajanje ključnih pozicija demokratije, infiltriranje u sve oblike života republike. Sama revolucija je u stvari onda puč.

Oligarhija koja bi vladala u ovom slučaju ne znači zatvorenost nego izabranost, naravno ne u sitnoburžoaskom parlamentarnom smislu. Reč oligarhija ne implicira partiju aristokrata, nego princip vladavine najboljih. Aristokratska oligarhija ne može računati sa brojem, kako zbog toga što se kvantitet suprostavlja samoj prirodi oligarhije, tako i zbog svog programa.

Jedan asketizam je neophodan na svakom početku. Ali da on postane načelo vladajuće klase, potrebno je da odista zavlada duh nad materijom, i to pre svega u samoj vladajućoj klasi.

Parlamenti mogu i treba da budu radna tela (zakonodavna i upravna, jednovremeno) samo ako su njegovi članovi na visini koju zahteva donošenje zakona i njegovo sprovođenje. Radna funkcija parlamenta ima dakle jedan nužan preduslov - u sposobnostima parlamentaraca.

Međutim, narodni predstavnici nisu kandidovani prema sposobnostima, nego prema vernosti stranci. Dakle nije osnovno pitanje u formi skupštine nego u njenoj sadržini. ne u prerogativima nego u sposobnostima. Ne u količini nego u vrednosti vlasti.

Književna tema je stvar osećanja koje se predstavlja kao ideja (za njih obratno). Ali varijacije mogu biti razvijane jedino ako pisac raspolaže mnogobrojnim odnosima sa temom, ako je prima svim oblicima svoje refleksije. Obrazovanje, znači interes, omogućuje da se ti odnosi pre uspostavljanja saznaju.

Malo je pisaca koji ne priznaju da dobar deo svojih novih ideja nema za svoju pojavu da zahvali starim. Jedna na izgled indiferentna reč – provocira bujicu. Jedna ideja – filosofiju. Jedan šum – simfoniju i odblesak – sliku.

Stvarnost nije ni opipljiva ni neposredna koliko se to zamišlja. Ona je obavijena jednim mekanim velom svesti. Dolazeći do svesti o njoj mi dolazimo do svesti o sebi. Čak možda ni to. Jer svest kao refleksija još je isuviše daleko od identiteta sa nama. Umetnost tako postaje jedan lik koji je pre nego što se zaustavio u našem oku bio hiljadu puta odbijen u ogledalima sveta i svesti.

Seme koje je posađeno mora niknuti, i davati ploda i taj plod mora biti uzabran pre nego što biljka ugine.

Umetnost je minimalna adaptacija božanske moći. Kome nije dano da vlada ljudima i

stvarima, neka vlada robovima svoje mašte.

Raspravljati sa komunistima je 'presipanje praznog u šuplje'. Oni zamišljaju da su tolerantni, ako dozvole kritikovanje premijere domaćeg filma ili direktora nekog voćarskog preduzeća. Ali dalje, upravo tako daleko da je pod nosem, tamo gde prestaju domaći filmovi i direktori počinju 'revolucionarne tekovine u koje se ne sme dirati'. Najznačajnije tekovine zapravo su tek ljudi na vlasti.

Umetnici pate od toga da ništa ne shvataju osim samih sebe. Oni su nemilosrdni kao službeni dželati, netolerantni kao anarhisti i dosadni kao kongres pedagoga.

Sloboda nije trenutno osećanje stanja, nego trajno osećanje cilja.

Umetnost je oduvek bila cvet koji raste na đubrivu dokolice.

Kontinuitet sa istorijom je vulgarni proizvod političara. Postoji samo jedan dublji i silno opštiji kontinuitet. Što se tiče 'dostojnosti' to je barem jasno, da je jedan naraštaj dostojniji onog koga nasleđuje jedino, ako je sa njim u integralnoj i beskompromisnoj protivurečnosti. Nastavljanje ovde ima smisao rušenja, čupanja, uništavanja.

Pogrešno je pretpostavljati da genije rađa iz sebe ludilo. Stvar stoji potpuno obratno: ludilo rađa iz sebe genija. Bez jednog stepena ludila veličine, nemoguće je biti veliki.

Prvi i najsigurniji znak osećanja niže vrednosti: ne dozvoliti da neko drugi bude u pravu, a naročito ne priznati ispravnost tuđeg stava, ma koliko ta ispravnost bola oči. Drugi znak: ironična superiornost koja se očituje u nekoj vrsti apriornog odbacivanja tuđeg stava.

Bez samopouzdanja nema uspeha. Bez uspeha nema samopouzdanja. Taj krug treba zatvoriti i u tome je sva tajna.

U literaturi se preterano često i sa prizvukom opominjanja čuje zahtev za jasnoćom. Tvrdi se da je jasnost realizam i obratno! Da li je najpre utanačeno šta valja podrazumevati pod tim pojmom? Ono što je za Sokratove savremenike bilo jasno, sasvim lucidno, za nas je prilično mutno – mnogi temperamenti ali akt u grčkim tragedijama nama postaje jasan tek u procesu jednog reverzibilnog objašnjenja, tek po restauriranju celokupnog podneblja u kome se taj temperament ispoljavao svojom osvetničkom ili ma kojom drugom patetikom. Kakve relacije spajaju jedan zahtev za jasnoćom izražen od Platona, Darvina ili nekog modernog semantičara? Jednom buržuju iz 1848. Bodler je bio nejasan, za mrzovoljnog Tolstoja je 99% svetske proze i poezije bila obična mutna voda. A koliko od tog istog Tolstoja razume ruski mužik?

Trideset do trideset pet godina je vreme u kome treba stupiti u javnost. Pisac se tada još nije pretvorio u činovnika, a prestao je da bude drekavac. To su godine u kojima se susreću strast i razum. Pisci i revolucionari uvek imaju vremena za čekanje – jedino naučnici moraju da se žure.

Iz dnevnika - V deo

V deo neobjavljenih dnevnika Borislava Pekića (novembar, decembar 1955, januar – mart, septembar-novembar 1956)

Umetnik podseća na dete, kome su krpe dovoljne da dočaraju najskupocenije odore, izdubljena kora drveta da isplovi kao osvajačeva lađa, prostor ispod stolice da se podiže kao palata. Umetnik prevazilazi dete u broju pojedinosti koje su mu neophodne da bi iznova sazidao, preko vlastite moći, svet ako ako mu se ovaj ne dopada. Njemu nije potreban ni prostor ispod stolice, ni krpe, ni kora drveta. Samo talenat i volja. U oba slučaja to su osobine Boga, na koje nam ukazuje crkva. Taj talentovani dobročinitelj čija je volja sama sobom jedan stvaralački akt ako bi imao, u šta sumnjam, jer to se protivi samoj afektivno ‘tupoj’ prirodi božanstva – ako bi imao imalo zadovoljstva od dela koga je proizveo ‘rečju’ – mogao bi da dočara zadovoljstvo umetnika koga ovaj stvara.

Mnogi su umetnici promašeni tirani, i pošto im ne uspeva da budu suvereni stvarnog sveta, biraju da budu bogovi jednog koji nije stvaran, ali je isto toliko pogodan za volju koja traži predmete neograničenog vladanja.

Sva sujeta, sva ravnodušnost, superiorna poročnost umetnika, izraz je tog unutrašnjeg divinog oduševljenja, takoreći jedne božanske navike. Moral insanity je moral bogova i umetnika. Ukoliko je umetnikov 'svet' manji utoliko je veća surovost sa kojom on vlada. Samo veliki 'svetovi' zahtevaju razum koga su božanstva lišena.

Realizam je 'prepisivanje' fakata. Drži se naivno da je dovoljno jednu činjenicu prepisati, pa da ona bude realna u pravom kao i u privremenom svetu. Pri tome se raboravlja da dobar deo 'stvarnosti jedne činjenice' nije stvarnost njena po sebi, nego 'stvarnost sistema u kome deluje'. To znači da je, ako bismo želeli sda naša činjenica deluje i u našem svetu, neophodno preuzeti zajedno sa njom i ceo sistem u kome ona živi. Kada bi se čitav 'objektivni sistem činjenica' mogao jednostavno preneti u umetnikov svet onda bi se 'stvarni svet' mogao još jednom stvoriti, što je očevidno nemoguće. Preinačenje, ono što ortodoksi nazivaju 'unakažanje' činjenica, preduslov je valjane umetnosti. Činjenica mora da se adaptira na 'svet u svesti' pošto je migrirala iz 'sveta van svesti' (oneobičavanje).

Pisanje može postati strast – i to je dobro, iako poročno. Međutim, to nikako ne znači da treba pisati strasno. Pisac mora biti bestrasan, ali ne kao redovnica, nego kao vestalka. Naime on mora posedovati jednu neaktueliziranu strast, jedan zatomljeni žar koji iz beskonačne udaljenosti od razumskog delovanja osvetljava ovo crvenim sjajem.

Verujem u ono što je apsurdno, jer se samo u apsurdne stvari može verovati. Ostale se znaju ili ne znaju.

Misli se da veličina ljudi zavisi od veličine vremena u kome žive. Ja tvrdim obratno : veličina jednog vremena zavisi od veličine ljudi koji u njemu žive. U međuvremenu ipak ostaje biti vrlo, vrlo strpljiv : napola zmija, napola golub.

Prijateljstvo ima dvostruku granicu oko sebe : prva je određena našim davanjima, druga našim uzimanjem. Prva odmerava naše emocije, druga naš egoizam. Idealno je ako se one poklapaju. Međutim, prijateljstvo živi ne na zajedničkom razumevanju, nego na međusobnoj toleranciji.

Posledice radničkog upravljanja se niti vide, niti će se videti, jer komunisti nisu toliko naivni da poveruju doslovno svim načelima svoje ideologije. Ova reforma imala je isključivo spoljropolitički značaj i ona se ne sme ozbiljno pretresati kao pokušaj preobražaja društvene privrede.

Narodnom pokretu treba pamet jednog, a vernost svih.

U diktaturi se za poslušnost sve može kupiti, ali se neposlušnost ničim ne otkupljuje. Između vlasti i naroda stoji strah kao regulator lojalnosti. Vulgarna diktatura se obezbeđuje zakonima da bi ih kršila, poverenjem da bi ga izneverilo, poslušnošću da bi ga učinilo slavnim. Idealna diktatura bira zakone među onima koji su dobri, jer se najlakše podnose, prezire poverenje koga diktira interes, i zahteva pokoravanje samo tamo gde se ona sama pokorava opštim idealima.

Vlast je kao plod; dok ne bude zreo neće pasti ma koliko tresli drva na kojima raste.

Čovek bi sa podjednako strasti hteo da se pretopi u istovetnost, ali ako može i da sačuva sva svoja razlikovanja, do kojih mu je stalo. On bi voleo da ne strši tamo gde bi ga vetar mogao slomiti žestinom koja više ne bi bila podeljena; ali i da izbija iznad ravnice, tamo gde nije podeljena ni njegova svežina. Strah od nerazlikovanja.

Zašto priznati neodoljivu opsesiju siline koja obuzima automobilistu kad pod svojim rukama oseća mašinu koja ga nosi, a ne priznati da tu istu opsesiju doživljuje Vođa, koji oseća pod svojim glasom podrhtavanje strahovite ljudske mašine, ili državnik koji pod svojim intrigama oseća kako se dešavaju stvari?

Veliki su govornici uvek imali nešto demonsko u svojoj prirodi, nešto što je umelo da se nevidljivim kandžama domogne ljudske strasti i da ih podigne na visinu rodoljublja.

Čovek se spušta u tuđu zemlju dok ne proizvede iz svog nedešavanja svoju sopstvenu. Zato stara groblja deluju tako sigurno i bezbedno, tako rođački, tako velikodušno, što u njima nema zemlje koja bi bila nezavsna od nas, koja bi bila hladna prema nama. Zemlja koja nije grobnica nije zemlje. Prava zemlje je prostodušna i mirna kao sama smrt.

Samo oni momenti mog maštanja kojima dominira praktični cilj, samo oni u kojima razmišljanje preteže nad pukim slikama, samo efikasno maštanje koje pretpostavlja da bude sredstvo umesto svoje vlastite svrhe – zaslužuje da mu se čovek, i tada obazrivo prepusti. Svako drugo je trulo, trulost iz koje buja zarazno cveće letargije, jedna u svojoj rasprostrstosti nepojamna vegetacija ludila.

Svaka filosofija svojim novim položajem prema svetu, pravi sebi jednu novu i samo sebi svojstvenu jezičku izvestost koja nije drugo do izraz njenog položaja; po sebi reči su dvo-, tro-, i višeizvesne, ali svaka filosofija uzima samo jednu od tih izvesnosti.

Vođi raspoložu idejama, a narod strastima. Ali revolucija nikada nije ideja, nego strast. Ideja je najbolji mogući vid adaptacije na strasti. Ideja je održavotvorena strast.

Za idealne programe niko se pametan ne brine; narod ne zanima njihova budućnost. Realan program za danas – to pridobija narod. Realan program je najbolje moguće ispunjenje ličnih želja koje su dobile kolektivno značenje. Politički bukvar napisan želudačnim sokom.

Ne može se istovremeno služiti ljudima i idejama, mada je možda moguće služiti ljudima kroz ideje, i ideji kroz ljude.

Ono što čoveku najpre pada u oči kad pogleda XX vek, jesu ustanove iz kojih izvire i u koje otiče: tamnice, bolnice, ludnice i čajdžinice. Prve zadovoljavaju njegovu strast za istinom; druge - njegovu strast za životom; treće – njegovu strast za mirom; četvrte – njegovu strast za srećom.

Iz dnevnika - VI deo

VI deo neobjavljenih dnevnika Borislava Pekića (decembar 1956)

Preporuka da obrađujem svoj vrt, shvatam kao upućivanje na obradu sveta. Moj vrt je svet i ja sam vrt svog sveta. Samo dubina do koje sam prokopao kao krtica svoju prividnu spoljnost može da sinhrono dubi moju unutrašnjost.

Glupo je to da se erotičnost u krajnjoj liniji ne može ničim definitivno zadovoljiti. Ne može se čovek deerotizirati samo na taj način što će izvršiti koitus, ili ne bar potpuno kako bi do dna iskusio svaku strast. Potrebno bi bilo da se čovek sav istroši u jednom vremenu strasti, da ne postoji neko drugo moguće vreme od koga se očekuje obnavljanje onoga što je promašio. Da bi dosegao do same srži svoje erotičnosti trebalo bi da je čoveku stanju da samo jednom koitira, ovako liči na davljenika koga talas uvek ponovo odbaci do obale.

Čovek bi

zaista morao da bude uvek jednosmislen: da živi sa jednom ženom bez prestanka i sna (čak i u snu) i to uvek sa jednom istom ženom – jer se samo tako postiže svrha. Kontinuirano prodiranje u svoju ljubavnu istinu – izvesno vreme, a onda više nikad; da se nahrani jednom zauvek, da sanja jednom zauvek, da čuje muziku jednom zauvek, da mrzi, strahuje, čezne, prezire, da bude ravnodušan jednom zauvek. Trebalo bi zaista da postoji vreme za sve, kao što kaže Propovednik, ali da u tom vremenu ne budemo sposobni da se obmanjemo izgovorima.

Trebalo bi da izvesno iskustvo smrti prethodi agoniji, jer život nije drugo do neka vrsta toplog, veštački zagrejanog pasaža između dve hladne i mrtve ulice. Rađamo se iz smrti. (Možda u tom potencijalnom iskustvu leži razlog strahu od nebivanja.) Vraćamo se svojoj smrti kojoj smo odani. Život tako nije drugo do gnojav infiltrat u čistim plućima nempostojanja.

Doktrine su kao rukavice: što su tešnje – lepše izgledaju.

Sumnja je kao svrab – što se više češeš sve više svrbi.

Sigurnost je dionizijska; sumnja faustovska.

Duša je jedan apsurdan konflikt koji uzima na sebe likove poznatih nedoumica.

Sumnja je higijenska kao karbol: dezinfikuje dušu.

Ideja je sasvim zgodan izgovor za kukavičluk. Ideja je takođe i voda u kojoj možemo pilatski oprati ruke.

Znam da je nehrišćanski ismejavati bližnjeg svoga. Ali jedan komunista uopšte nije moj bližnji. Ponekad mi se čini da pripadamo dvema biološkim vrstama.

Kada dva čoveka razgovaraju to često liči na gađanje sa zavezanim očima. Naše konverzacije često liče na pokušaj ribe da se sporazume sa pticom.

Stan je neka vrsta nadgrobne ploče; čovek koji sebi zida stan mora da se oseća kao bolesnik koji sebi delje mrtvački sanduk

Duh je tropski cvet kome je potrebno naročito podneblje, da bi opstao. Postoje ljudi čije prisustvo rascvetava duh, i oni koji ga sprže poput mraza.

Umetnik nikada nije siguran živi li ili tek igra život.

Kockanje je zgodna zamena za ulične nemire.

Memorija je ono što nas čini živima. Kada ne bi bilo memorije ne bismo ni bili svesni da živimo.

Umetnost, a osobito muzika, samo je jedan stilizovan mit o smrti. Ono što je san za duh, to je umetnost za život: adaptacija na smrt. Ništa tako nepopravivo ne ubija kao dobra muzika, muzika je estetsko opravdanje smrti.

Držim da za pisca pisanje detektivskih priča ima istu važnost kao i vežbanje skala za pijanistu. Kroz njih pisac stiže izvesno poštovanje prema čitaocu, koje je sklon da izgubi. Osim toga se navikava nalogičnost. Najzad to donosi novaca.

Dolazim do uverenja da kad čovek otkrije da je nesposoban za ma koji koristan posao, onda počinje da se bavi umetnošću.

Monistički instinkt održava ravnotežu između straha od apsurdna koji se aktuelizira u našoj prividnoj usamljenosti i izdvojenosti sa jedne strane, i stvarne količine usamljenosti

koga sadrži svaki deo neke celine. Monistički instinkt je odbrambeni refleks mišljenja.

Zora je naličje sumraka i obrnuto. Nema razloga pesimizmu.

Laž pomaže da čovek svoj opstanak svari, da druga bića svari, da preživi svoj život, ne da ga proživi.

Sumnji imam da zablagodarim za to puno osećanje postojanja, koje me poput usijanih klješta, čereči do kostiju.

Laž je jedan način da čovek opstane. Smrt – drugi.

Iz dnevnika - VII deo

VII deo neobjavljenih dnevnika Borislava Pekića (januar, septembar 1957)

Niko nije u stanju da se žrtvuje bez rezerve. Ljudi se žrtvuju, ne da bi drugi bili srećni, nego da bi oni bili srećni, zbog toga što su usrećili nekoga. Nije važno da li su drugi odista srećni, nego da li su oni srećni zbog toga. Oni im služe da svojim golim opstankom zapuiše praznine svojih vlastitih nada.

Ne postoji nešto kao pogrešno shvatanje moderne poezije. Postoji samo shvatanje (koje je uvek pravo) i neshvatanje (koje je takođe uvek pravo).

Postoji krug emocionalne poezije shvatljiv većini ljudi, krug koji se razvio negovanjem neposrednog govora i narodnih popevki (Zmaj) i u njemu jedan uži ekskluzivniji krug duševne poezije (Rakić), koja emanira znatno manjem broju i tanjem sloju čitalaca izvesne duševne odgojenosti.

(Ovo je pesništvo podređeno muzici kao autentičnom osećajnom izrazu, te se u svojim vrhovima odlikuje izvanrednim svojstvima forme.) Između ovih dveju grupa postoji čulna poezija pod kojom se podrazumeva poezija slike (ono što se kvalifikovalo kao opisno pesništvo), a što odgovara nivou deteta ili urođenika.

Znatno uži

je krug izmeđuratne cerebralne poezije koja obavlja unutrašnje prevođenje (transkripciju) neraspoloženja u čistu, ali alegoričnu misao, te zahteva izvestan stepen nervne kultivisanosti. U srcu tog kruga opisan je krug intelektualne poezije čije poimanje pretpostavlja kultivisanost čiste svesti u njenim logičkim formama.

Najzad može se naslutiti i najuži krug ovog poetskog sistema (krug koji će svojim približavanjem prostornosti tačke, značiti i kraj svake poezije) opisan izvesnim transcendentnim svojstvima, čije poimanje neće više moći biti zasnovano na kulturi svesti, nego na neposrednom prodiranju u vansvesne (kosmičke, a ne podsvesne) vrednosti.

Najmanje vremena čovek ima tamo gde nema ništa osim vremena.

U stvari treba manje vreme da čovek postane heroj (da ostane dosledan) nego da postane kukavica (da promeni stav).

Da mladost večito traje ona bi razumela mladost u kojoj se sama produžuje. Ali ona beži kroz preplašeno pamćenje kao biće koje se plaši svoje sopstvene senke. U pedesetoj godini tome se pamćenju čini da je sve sastavljeno od vrline. Stogošću prinudnog

lišavanja, ono je iz sebe iscedilo svaki porok, koji bi mogao da izvini slabost dece. Kad porok iščezne iz pamćenja, on je iščezao i iz razumevanja. Memorija je placenta velikodušnosti.

Naši očevi vole da nam se predstavljaju kao bezgrešni. A mi znamo da su samo očišćeni od greha, i sa punim pravom ih preziremo kao licemere. Naši očevi se brinu za posledice naših revolta, a mi znamo da to čine jer su ih iskusili. I zato ih nepravedno nazivamo kukavicama.

Naši nam očevi zabranjuju strasti, samo zato što ih više ne osećaju. I zato ih neopravdano smatramo bezosećajnim. Oni ne žele našu nezavisnost, jer su svoju izgubili. Zato im prebacujemo da su tirani, tamo gde su samo robovi. Oni cene svoju mladost ne po srcu, koje su u njoj ostavili, nego po glavi, koju su naknadno izmislili da bi potkrepljivala svoje savete.

Poteškoća doktrina je u tome što, od sreće koju pripremaju za sve ljude, obično ne vide sreću jednog čoveka. Nevolju koju nanose svojoj okolini izvinjavaju maglovitom srećom u nekom idealnom sutra (koja kao i Godo, naravno, nikad ne dolazi). U međuvremenu ostaje bol koga ostavljaju za sobom.

Sreća je duboki zemljotres tela, nešto što pomeri svaku žilicu sa svog mesta, te opijena treperi u čekanju.

Srećan je dan koji kao sumrak pada preko čula, sreća je ta bolna opna koja umotava svaku misao u strahu za svoju sudbinu. Ništa se za sebe ne plaši tako kao radost.

Sreća bi htela da umre telo, da bi ovo zadržalo samo nju kao svoju poslednju uspomenu: ona je smrtonosna, jer svoj produžetak traži i nalazi samo u smrti.

Prepričavajući jednu ideju više puta ja je doznajem. Moje pričanje stvarno nema za cilj da je nekome objasnim (jer šta se drugog tiču moje ideje i šta se mojih ideja tiče neko drugi), nego da se one u više navrata objasne meni. Svakog puta dok ih saopštavam ja otkrijem po jedno novo njihovo značenje, poneku do sada potencijalnu mogućnost koja tek u kontraverzi dolazi do svoje pune realizacije.

Sreća mora biti nešto veoma bezrazložno, gotovo praznije od praznine, svakako neka vrsta ničeg ili bar ničeg određeno srećnog. To je vreme blagostanja. To nije nikakvo razložno ushićenje nego samo sreća.

Nije smisao apsurdna da se čovek oseća apsurdno, nego da je time nepopravivo oneraspoložen: apsurd koji bi se prihvatio lojalno, ne bi bio ni najmanje apsurdan u pogledu osećanja; bio bi to indolentan stav svesti prema svetu.

Egzistencija nema svoju prošlost ni svoju budućnost – samo sadašnjost.

Zamišljam kako bi naš zanos splasnulo kada bi se Orion zvao „Kolo majke Jevrosime“.

Obožavanje imena je još uvek recidiv pesničkog dara u ljudima – obožavanje imena i tajanstvenih zvukova. Svući u blato, to nije samo perverznan hir, nego filozofski metod – metod skidanja romantične i tradicionalne skrame sa stvari.

Doduše time gubimo po svoje živote jedan neophodan san, ali dobijamo jasnost – obogaljeni za jednu lepotu, dobijamo jednu ortopedsku istinu umesto nje. Veliko je pitanje šta je korisnije po moj opstanak (u njegovom bitnom, a ne biološko-socijalnom vidu) – jedna zvezda koja će u dubokoj vodi neba sačuvati svoju neprozirnost pod mitskim imenom Aldebarana ili jedna zvezda čiji mi elementarni sastav ne može da ulije ni poverenje ni divljenje?

Iz dnevnika - VIII deo

VIII deo neobjavljenih dnevnika Borislava Pekića (januar 1959)

Idealna sloboda je nemoguća. Ona je pretpostavka budućeg Boga i u sebi sadrži pranačela apsolutnog mira i smrti. Ono o čemu raspravljamo je ili mehanička nezavisnost (egzistencijalisti), veštačka volja (hrišćanski ortodoksi i naučni heterodoksi) ili racionalna sloboda (moja pretpostavka o jednoj ostvarivoj slobodi).

Drama je ili dobra ili loša: dobra ako dotiče autotip stvarnosti, loša ako ga promaši ili ga zanemri (veliki deo savremene dramaturgije koji sa gledišta važnosti po nas, konkuriše cirkuskim lakrdijama).

Humanost

više nije jedan stav prema svetu, jedna filosofija o svetu, jedno moralno iskustvo. Humanost je stvar dobrog odgoja, dupka. Kako se dogodilo da humanost od jedne metafizičko-etičke kategorije postane društvena konvencija? Mi nemamo žudnju za humanošću, nas uče humanosti. Stoga se događa da je humanost neprimenljiva, osim tamo gde ništa ne staje.

Lakardijaška zamena pojmova savremene civilizacije. Biti human trebalo bi da znači biti mudar, a znači biti dobro vaspitan. Biti vaspitan trebalo bi da znači biti moralan, a znači u moral prerusiti svoje instinkte. Biti instinktivan, trebalo bi da znači biti slobodan, a znači biti predodređen.

Biti predodređen trebalo bi da znači biti mrtav, a uvek znači obrnuto biti živ. Biti mrtav trebalo bi da znači ne delovati, a znači živeti po svom stvarnom dejstvu (posthumna egzistencija).

Buđenje je neka vrsta rekreiranja. Stvaram svet iz ničega; jedan drugi uništavam. U polusnu, međutim, oba se sveta prožimaju, trajući na istom mestu kao senke mnogobrojnih predmeta, koji se u poruzi fizici, nekim čudom poklapaju. I što je najprimamljivije – ja postojim u svim tim svetovima, služeći se samo jednim telom.

Ništa nas ne može spasti od rođenja, a rođenjem se zauvek opredeljujemo protiv slobode. Ono što stvarno postizemo je sporadična mehanička nezavisnost, nešto kao sloboda izbora u malom (makrokosmos ostaje netaknut našom lažnom slobodom) u obrisima, u efemernostima, na periferiji sopstvene egzistencije. Mikroskopska sloboda sa kojom se samo zabašurujemo pred sudbinom. Apsurdnost naše slobode.

Meni je potreban Bog kao zapušač za bocu. Bez Boga moj sistem nema smisla. Ali Bog je jedini predmet sveta koga čovek može stvoriti. Samo Bog može jedan svet učiniti sferičnim. Svet kao lopta. Samo Bog koji se tek stvara može biti oslobođen jeretičke obrade.

Takav Bog ne deluje kao normativ, nego kao ukupan cilj sveta i njegove istorije. namesto društveno praktičnog Boga dolazi objektivno praktičan. On je iznad svake hereze, jer nije gotov. Jeste kao racionalna budućnost, nije kao uređivačka prošlost, a njegovo prisustvo je samo nerazvijena mogućnost.

Kakav je to Bog za čije je održanje potrebna legija mislioca i čitav jedan odbranbeni mehanizam (Crkva)? Mom Bogu ne treba ništa osim sveta. Ne prethodi Bog svetu, nego svet Bogu. Da bi zapušač imao smisla, potrebna je boca za njega. Zapušač se pravi po meri grlića. Ali šta je boca bez zapušača?

Između hrišćanskih i komunističkih ortodoksa, između desnih i levih budala, tesna su vrata kroz koja pošten čovek može da prođe.

Postoji protivrečnost između slobodne volje i sudbinskih konstrukcija u kojima se ona vrši te stoga postaje neiskoristljiva. Sloboda je neiskoristljiva, to je sadržina apsurdna koga duhovna egzistencija otkriva u sebi; pojedinačna svemoć nije drugo do instrument opšte svemoći.

U postupcima naše slobode razvija se jedan sudbinski nacrt. Kako nijedna sloboda ne može imati uticaja na sudbinu niti aktivna biti u sudbini, to i bilo kakvi stavovi, moraju biti isključeni.

Vernopodanička sloboda, to je sloboda jugoslovenskih pisaca. Ali istina retko koga hrani. Utoliko pre se isplati biti konformista.

Komunisti pod apstraktnom slobodom podrazumevaju svaku slobodu koja ne služi njihovim ideološkim ciljevima. Šta znači sloboda pisca u društvu koga je prinuđeno da brani?! Šta znači sloboda koja se može koristiti samo u jednom od politike izabranom smeru?

Šta to vredi, jednu jedinu misao moći kazati na hiljdu načina?! Zbog toga ta misao neće postati neka druga! Uvek ostaje ona jedna jedina misao. To je sloboda roba! I on se kreće u granicama lanca, odnosno gospodareve volje. Odista nema razloga da se plaća jedna književnost, ako želimo da bude dobra i slobodna.

Ne verujem ni u jedno neposredno iskustvo više nego u svoje mišljenje, bez obzira duguje li ono nešto iskustvu ili svojoj refleksivnoj prijemčivosti.

Apsurdnost je stalan imanentan oblik moje egzistencije. Naša svemoć je samo duhovna, u svemu ostalom mi smo nemoćni. Sa gotovim instrumentima slobode mi smo sasvim i nepovratno sudbinski, mitološki.

Nama nisu potrebne nove reči nego nova značenja starih reči, kojima bi možda trebalo da, po Hakslijevom savetu, prethodi raskuženje starih. Uopšte mislim da jedno temeljno raskuženje ne bi svetu ništa škodilo.

Agnosticizam nije sistem nego stvar časti i ličnog, pre svega intelektualnog poštenja. Velikoj poštenoj sumnji treba da budu podvrgnute najpre naše velike istine. Ukoliko su istine veće, a naročito ukoliko su popularnije zaslužuju veću sumnju i, naravno, veću opreznost.

Nema stvari prema kojima osećam veće nepoverenje nego one koje zaslužuju opšte i nepodeljeno poverenje. To mi izgleda kao kad bi cela publika nekog mađioničara verovala da on zbilja može da učini što nam izgleda da čini.

Politika pati od naslednih spasilačkih instikata. Priznajem da nikad ništa nisam toliko mrzeo i prezirao kao mesijanstvo, nečovečnu težnju da se ljudima nametne neka formula spasenja. Mrzim formulu oćinstva, porodičnosti, društvenosti, državnosti, formule polnosti, religioznosti, merzim formulu civilizacije.

Tek što se rodismo staviše nas u modele, koje je civilizacija vekovima pripremala za nas, ne znajući nam meru, ali pretpostavljajući da se ona ne može mnogo razlikovati od prirodne mere svih ljudi. Ukoliko donesemo sobom neka razlikovanja behu ona vrlo brzo uništena – u ime čovečanstva i, naravno, po nekoj katoličko-inkvizitorskoj logici, u ime nas samih i našeg dobra.

Nikad me niko nije pitao šta je zapravo za mene dobro? A kad sam i bio pitan, moje dobro nije uzimano u obzir. I ovoga puta u ime mog dobra.

Život sam po sebi nije nikakva prednost. Ni smrt, takođe.

Najviše se plašim života koga bih bio prinuđen da se stidim ili odričem. Plašim se da dođem u situaciju da samoubistvo izaberem kao jedini način da se sačuvam.

Pripremamo ili uobražavamo da pripremamo dobru budućnost svojoj deci, a o toj deci ništa ne znamo. Nju uopšte ne uzimamo u obzir. Gradimo svet prema svom liku, a kd budu oni što dolaze trebalo u njemu da se nastane, može se dogoditi da ga nađu tesnim, rđavim, nakaznim ili smešnim, što je još gore. Šta vredi što delamo za budućnost kad nismo u stanju da ocenjujemo sa gledišta budućnosti.

Iz dnevnika - IX deo

IX deo neobjavljenih dnevnika Borislava Pekića (januar - februar 1959)

Oni koji će doći posle nas neće pogledati naš testament, gledaće naš svet, neće mariti za naše ideale, nego za našu stvarnost, neće nas meriti po onome što smo hteli, nego po onome što smo učinili.

Nema slobode koja bi bila konstitucionalna. Ne postoji pravo na slobodu, nego korist od slobode (pa i to ne bezuslovno).

Efikasna

politika ne sme da bude nerazumljiva, što znači zainteresovana samo za neke idealne i finalne oblike društva kojima teži. Ona jedva sme da poziva na žrtve čiji smisao ne bi bio izražen u kakvom bliskom dobitku.

Ona ne sme pretovariti jedan narod, kao posredstvo svojih ideja, ciljevima koji su potpuno van domašaja njegovih, prekih i aktuelnih interesa. (Politika munjevitog pubertetski brzopletog obrazovanja narodnih komuna u Kini.) Ona mora štedeti strpljenje – snagu građe koju organizuje. Najpre proširiti sud, pa onda sipati tečnost u njega; u protivnom tečnost će proizvesti raspadanje suda – propašće i narod i dogma.

Tekući cilj je popularan – on se prihvata, nikad natura kao „nužno zlo politike“ da bi društveni organizam bez izlišnog trenja mogao da se upućuje onom pravom – finalnom. Nikad finalni ne sme da biti prenebregnut za račun popularnog, jer time politika postaje neefikasna, ali ni popularni zanemaren za račun finalnog, jer time politika deluje neefikasno.

Politika ne može biti efikasna ako previdi prvi, jer se time odriče jedinog uslova svoje metafizičke opravdanosti; ona ne može biti efikasna i ako previdi drugi, jer time oduzima sebi mogućnost da na prvom uopšte deluje.

Mada komunisti ne teže nekom metafizičkom cilju, pa im politika nužno ne može biti efikasna, ona nije ni popularna, stoga što uhvaćeni u klopci, komunizam kao finalni cilj i socijalizam kao privremeni cilj, zaboravljaju načelo stepenosti ciljeva.

Komunisti hronološki drugostepene ciljeve pretpostavljaju hronološki prvostepenim. Isuviše zainteresovani, zaslepljeni budućim izgledom stvari, u zabludi da ga već sad oblikuju, oni zaboravljaju na njihov izgled sada, na trenutno stanje stvari. Brzina nije nikakav vredan pojam u istoriji. Brz je konj, a ne svet.

Veći otpor koji time izazivaju, zahteva i ozbiljnije sankcije koje sa svoje strane recipročno umnožavaju otpor i demobilišu narodnu vitalnost. Finalni cilj će zbog toga trpeti, jer je društveno telo jedini instrument preko koga jedna ideologija taj cilj postiže. Niko ne ubija magarca na čijim leđima očekuje da prevale dug put.

Kakvog značaja ima da li će jedan društveni ideal biti postignut za sto ili za hiljadu godina? Naročito ako smo svesni da ako ga želimo po svaku cenu postići za sto, nećemo doći do njega ni za hiljadu, a možda nikad.

I revolucija i reformacija predstavljaju prinudu u njenim različitim stadijumima. Preformacija (preobražaj, unutrašnja reformacija) je uvek neprisilna, spontana i jedini elemenat prinude koji se u njoj opaža to je izvesni podsticaj.

Pretpostavlja se naime da svako društveno stanje potencijalno sadrži u sebi svoje buduće forme i da se realiteti sutrašnjeg idealnog stanja nalaze u idealima današnjeg realiteta. Efikasna politika stvara pogodnu temperaturu za spontanu preformaciju društva.

Bog nije predmet vere, još manje obreda, najmanje straha; Bog nije objekt naše emotivnosti ni nekog intuitivnog poimanja nego čistog umstvovanja, i što je važnije našeg postojanja. Bog nije izvor, nego ishod naše akcije.

Bog nije u početku, nego na kraju. Ne stvara Bog nas, nego mi Boga. Ne sadrži nas Bog, nego mi Boga. Ne zavisimo mi od Boga, nego Bog od nas. Položaj čoveka nije položaj setnog iščekivanja; ako znamo da nikad pre ovog trenutka nismo bili, i da posle njega nikad nećemo biti, svaki trenutak postaje dostojan kulta.

Sloboda je jedini ljudski vid fatalnosti. Ona čini da biramo neizbežnosti. Da biramo zaista, ali i da ono što izaberemo zaista bude neizbežno.

Istina postaje zlatna tek kada se očisti sumnjom. Čista istina mora biti isprata iz sto voda. Ako pri tome iščezne, šta mari!

Flober sa pravom konstatuje da je dobra pripovetka, roman, drama, uvek pisana u obliku piramide, u jednom trenutku, koji će odgovarati svrsi, sve strane piramide (sve komponente proze) teći će se u zajednički vrh. Vrh je rezultanta. Rezultanta je poenta bez obzira da li je prizor, stanje, ideja, događaj.

Ako je potrebno da praroditeljski greh bude iskupljen žrtvom, koju će na krstu učiniti son Božiji, onda zašto je potrebno da ova žrtva bide praćena novim čovečijim grehom . raspećem spasioca? Tek što je spaseno i kroz to što ga spasava od greha, čovečanstvo samim svojim spasenjem, posredstvom svog iskupljenja pada u nov greh.

Žrtva Hristova je uzaludna po samoj konstrukciji iskupljenja. Adamov greh je iskupljen, ali upravo tim iskupljenjem Adam greši još jednom. Jedan greh je zamenio drugi greh. to je suština biblijskog iskupljenja praroditeljskog greha.